

CHARLES TAYLOR'DA İÇEDÖNÜKLÜĞÜN KÖKENLERİ VE MODERN BENLİK KAVRAYIŞINDAKİ YERİ

 Zeynep BERKE*

ÖZET

Çağımızın en etkili düşünürlerinden biri olan Charles Taylor'ın felsefesi, modernitenin girift yapısına ışık tutan, derin ve ufuk açıcı bir iç görüşü ile karakterize olur. İçinde yaşadığımız entelektüel paradigmanın, açık ve örtük sayısız öğeyi barındıran, muazzam ölçüde karmaşık bir yapı olduğuna dikkat çeken Taylor'a göre, moderniteye ilişkin sağlıklı bir kavrayışa sahip olmanın yolu, tüm bu öğeleri -tarihsel arka planlarını da hesaba katmak suretiyle- titizlikle analiz etmektir. Nitekim Taylor, başyapıtı olarak görülen 'Benliğin Kaynakları' adlı eserinde modern bireylerin benlik algılarının ve ahlaki çerçevelerinin şekillenmesinde rol oynayan öğelerin gelişim sürecinin izini sürmektedir. Bu çalışmanın amacı Taylor'ın "Benliğin Kaynakları"nda serimlediği ve felsefesinin bütünü içinde kritik öneme ve merkezi role sahip olan, içedönüklük analizini ortaya koymaktır. Ayrıca Taylor'ın modern bireyciliğin olumlu ve olumsuz yönlerine ilişkin tespitleri ve savunduğu sahicilik etiği anlayışı, modern içedönüklük analizi ile ilişkisi içinde tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Charles Taylor, benlik, içedönüklük, modernite, ahlak ilkeleri

The Origins of Inwardness in Charles Taylor and Its Place in Modern Conception of the Self

ABSTRACT

*The philosophy of Charles Taylor, one of the most influential thinkers of our time, is characterized by a profound and seminal insight into the intricate structure of modernity. Pointing out that the intellectual paradigm we live in is an enormously complex structure with a myriad of overt and covert elements, Taylor argues that the only way to have a sound understanding of modernity is to meticulously analyze all these elements -by taking their historical background into account as well. Indeed, in his masterpiece *The Sources of the Self*, Taylor takes a journey through the history of thought and traces the developmental process of the elements that play a role in shaping the self-perceptions and moral frameworks of modern individuals. The aim of this study is to present Taylor's analysis of inwardness, which is laid out in *The Sources of the Self* and which plays a critical and central role in his philosophy as a whole. In addition, Taylor's observations on the positive and negative aspects of modern individualism and the ethics of authenticity he advocates will be discussed in relation to his analysis of modern inwardness.*

Key Words: Charles Taylor, self, inwardness, modernity, moral principles

* Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, Bursa / TÜRKİYE, zeynepberke@uludag.edu.tr

Araştırma Makalesi / Research Article

Atf / Cite as: Berke, Z. (2024). Charles Taylor'da içedönüklüğün kökenleri ve modern benlik kavrayışındaki yeri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(46), 51-67. <https://dx.doi.org/10.21550/sosbilder.1395272>

Gönderim Tarihi / Sending Date: 23 Kasım / November 2023

Kabul Tarihi / Acceptance Date: 24 Aralık / December 2023

Giriş

Geçtiğimiz elli yıl içinde, özellikle politika ve ahlak felsefesi alanlarında yapılan çalışmalar, neredeyse istisnasız bir biçimde moderniteye ilişkin analiz ve eleştirileri merkeze almaktadır. Modernite, 17. yüzyıldan günümüze uzanan ve entelektüel kaynaklarını Avrupa'dan almakla birlikte, etkisi küresel ölçekte gözlemlenebilir olan bir dönüşüm sürecidir. Bu dönüşüm, metaforik biçimde ifade edecek olursak basitçe *oyunun kurallarının* değişmesinden ziyade *bizatihi oyun alanının* değişmesi olarak ifade edilebilir. 17. yüzyıla değin hüküm sürmüş olan organik, amaçlı, bütüncül ve kutsal evren tahayyülünü merkeze alarak kurgulanmış olan ontolojik, epistemolojik, etik ve politik kuramlar, modern bilimlerin sunduğu nedenselliğe tabi, mekanik ve amaçsız evren anlayışında aksiyomatik temellerinden mahrum kalmışlardır. Evrenin mahiyetine ilişkin kavrayıştaki bu radikal kayma, kaçınılmaz olarak bireysel ve toplumsal alanda derin bir krize sebebiyet vermiştir. Bu nedenle modern filozoflar, yeni ontolojik kavrayışla temellendirilebilecek, modern bilimin bulgularını hesaba katan yepyeni varlık, bilgi ve ahlak kuramları geliştirmek gibi zorlu bir görevle karşı karşıya kalmışlardır.

Ahlak felsefesi özelinde, modern filozofun cevaplamak durumunda kaldığı soru, ahlaki ilkelerimizin temelini nereden alacağı sorusudur. Yeni ontoloji, bireysel ve toplumsal alanda ihtiyaç duyulan ahlaki ilkelerin dayanacağı ölçütler için kozmosu ya da Tanrı'yı işaret etmeyi olanaksız kılmaktadır. Cansız atomların bilinçsizce birbirlerine çarpıp durduğu, nedenselliğe tabi bir mekanizma içinde yaşayan insanların, ahlaki ilkeleri ne şekilde temellendirecekleri, hatta özgür iradeye sahip olmadıkları dahi belirsiz hâle gelmiştir. Dahası toplum, modernite öncesinde anlaşıldığı biçimde doğal bir oluşum olarak değil, inşa edilmesi gereken yapay bir yapı şeklinde kavranmaya başlamıştır. Bu yapıyı inşa ederken bize akıl dışında rehberlik edecek bir öge mevcut görünmemektedir. Ancak akıl kavramının kendisi de açıklanmaya ve temellendirilmeye muhtaçtır zira modern bilimsel paradigmanın cevaplamakta en yetersiz olduğu sorular, insan aklının/zihninin doğasına, insanın zihinsel yetilerine ve özgür iradenin varlığına ilişkin sorulardır.

17. yüzyıldan 21. yüzyıla uzanan dört yüz yıllık süreçte, filozoflar bu zorlu soruları cevaplamak için çabalamış, birbirinden farklı sayısız felsefi kuram ortaya koymuştur. Ancak günümüze bu büyük krizin aşıldığını söylemek şöyle dursun, daha da derinleştiği hususunda pek çok çağdaş filozof fikir birliği içindedir.¹ Zira aklın ilkeleri ışığında rasyonel toplumsal yapılar kurabileceğimize yönelik iyimser inanca dayanan Aydınlanma projesinin tarihsel çıktılarında sayısız toplumsal kriz, -birinde atom bombaları kullanılmış olan- iki Dünya Savaşı, kanlı devrimler ve -münferit ve talihsiz birer istisna olarak görülmesi mümkün görülemeyecek sayı ve ölçekte- soykırımlar bulunmaktadır. Evet, bu süreçte pozitif bilimlerde, özellikle de teknolojiye, yüksek ivmeli bir gelişme kaydettiğimiz; doğaya, evrene ve insan bedenine ilişkin bilgimizi büyük ölçüde arttırdığımız yadsınamaz. Aynı zamanda sistematik biçimde şiddete ve ayrımcılığa uğrayan azınlıkların, özellikle de siyahilerin ve kadınların hukuki ve toplumsal kazanımları da modernitenin olumlu sonuçları hanesine eklememiz gereken gelişmelerdir. Ancak şahit olunan olumsuzlukları terazinin diğer kefesine koyduğumuzda, olumlu kazanımların ağır bastığını söylemek kolay gözükmemektedir. Açıkça görülmektedir ki bugün içinde yaşadığımız dünya, Aydınlanmanın vadettiği dünyadan radikal biçimde farklı bir karanlığın, özellikle ahlak alanında gözlemlenebilen derin bir çöküşün içindedir. Doğal olarak, tüm bu olaylara şahitlik eden filozoflar için, bu yüzyıla damgasını

¹ Friedrich Nietzsche, Max Horkheimer, Theodor Adorno, Michel Foucault, Alastair McIntyre, Judith Butler, Friedrich Pollock, Hannah Arendt, Jacques Derrida, Jürgen Habermas gibi çağdaş isimler moderniteye yönelik eleştirel bir perspektifi benimseme hususunda ortaklaşmaktadır.

vuran toplumsal, politik ve ahlaki krizlerin nedenini tespit etmek, bunlara nasıl çözüm getirilebileceğini düşünmek ve yeni koşulları da hesaba katan sistemler önermek elzem hâle gelmiştir.

Çağdaş felsefenin yaşayan en etkili temsilcilerinden biri olan Charles Taylor (1931), pek çok çağdaş gibi moderniteyi mercek altına almıştır; onun amacı en basit ve açık ifadeyle “neyin ters gittiğine” ve “neden ters gittiğine” ilişkin felsefi bir soruşturma yapmaktır. Taylor'ın felsefi tavrı, modernitenin çok katmanlı ve girift yapısına yönelik derin bir iç görü ile karakterize olur. İçinde yaşadığımız entelektüel paradigmanın, açık ve örtük sayısız ögenin bir araya geldiği bir sentez olduğuna dikkat çeken Taylor'a göre, moderniteye ilişkin sağlıklı bir analizin tüm bu öğeleri hakkıyla ele alması gerekmektedir. Benimsediği çok yönlü ve derin perspektifin bir sonucu olarak Taylor, çokkültürlülük² (multi-culturalism) ve komüniteryanizm³ gibi politik yaklaşımların savunucularından olmuştur.

Charles Taylor, yaşadığımız çağa hükmeden sayısız sıkıntıya rağmen, modernite projesinin kimi asli unsurlarının değerli olduğuna dikkat çeker. Dolayısıyla pratik alanda görünür olan sıkıntılar yüzünden, moderniteyi meydana getiren unsurlara topyekûn karşı çıkmak doğru bir tavır değildir. Aynı şekilde modernitede hiçbir sorun olmadığını, çözülmesi/değişmesi gereken hiçbir bileşen bulunmadığını düşünmek de eşit derecede hatalı bir yaklaşımdır. Ona göre “modernliğin hem sefalet hem de ihtişam boyutu vardır. Ancak her iki boyutu da kucaklayan bir görüş çağımızı çarpıtılmamış biçimde kavramamızı sağlar” (Taylor, 2001: 100-101). “Taylor'ın amacı, modernitenin karşı karşıya olduğu ikilemlere bir teşhis koymaktır, moderniteyi üstünkörü bir şekilde onaylamak (ya da reddetmek) değil” (Rosen, 1991: 183). Tam da bu tespitten hareketle Taylor, moderniteyi teşkil eden bağımsız unsurlara ve bunların tarihsel kaynaklarına ilişkin titiz bir analiz yapmanın önemini vurgulamaktadır. Taylor'a göre bu analize, modernite projesinin temelinde yatan ahlaki idealleri ve ontolojik çerçeveleri tespit ederek ve bunların yaşadığımız olumsuzluklarla olan ilişkisinin doğasını belirleyerek başlamak gerekmektedir. Bu analiz neticesinde, hangi ahlaki ideallerin, çağa özgü sıkıntılardan sorumlu olduğunu belirlerken, hangilerinin aslen değerli olduğunu gösterebilmeyi ummaktadır. Böylelikle modernitenin barındırdığı olumlu öğeleri ve kazanımları alıkoymamız da mümkün olacaktır.

Bu durumda gereksindiğimiz şey, ne dallandırıp budaklandırılmış bir kınama, ne eleştirellikten uzak bir övgü ne de bunları dikkatle dengeleyen bir tutum. Gereksinimimiz bir düzeltme çabası (Taylor, 2011: 28).

² Çokkültürlülük, farklı kültürlerin bir arada, saygı, eşitlik ve adalet temelinde bir arada yaşama idealidir. Bu kavram, çeşitliliği zenginlik olarak gören ve farklı kültürlerin birbirinden öğrenebileceği bir ortamın oluşturulmasını savunur.

³ Komüniteryanizm adı verilen felsefi akımın başlıca dört temsilcisi Alasdair MacIntyre, Michael Sandel, Michael Walzer ve Charles Taylor'dır. Bu dört isim, açıkça bir politik sistem kurarak kendilerini bu akımın temsilcileri olarak görmüş değillerdir. Onların temsil ettikleri yaklaşımların bu kavram ile adlandırılabilmesi yorumcuların yaptığı bir çıkarımdır. Bu dört filozof, Rawls'un “Adalet Teorisi” eserine yönelik eleştirel tepkileri ve liberalizmin görüşleriyle açıkça karşıtlık içinde olan bazı temel argümanları noktasında birleşirler. Komüniteryanizm, bireyin anlam dünyasının ve kimliğinin oluşumu sürecinde sosyal kurum ve yapıların önemine vurgu yapar. Buna göre, Hobbes ve Rawls gibi kuramcılar bireylerin toplumsal bir bağlam içine doğduklarını gözden kaçırmışlardır. Oysa benliğe ilişkin gerçekçi bir kavrayış, yaşama önem ve anlam kazandıran sosyal arka planı da hesaba katmalıdır. Rawls'un insan durumuna sonsuzluk perspektifinden bakarak, evrensel bir kurammış gibi sunduğu adalet kuramına karşı komüniteryanistler, adaletin standartlarının, yaşam biçimlerinde ve toplumların geleneklerinde bulunduğuna, bu yüzden de değişken olacağına dikkat çekerler. Buna göre adalet, dile ve yorumlayıcı çerçeveye bağlıdır. Bu yüzden de politik bir kuramın oluşturulmasına yönelik bir girişim, insanın inançlarından, toplumsal uygulamalardan soyutlanması suretiyle oluşturulamaz.

Taylor'a göre göz ardı edilmemesi gereken bir diğere husus, modern kavram ve kavrayışlara yalıtık ve yepyeni "ıcatlar" gözüyle bakmamak; bu öğeleri tarihsel kökenlerini ve dâhil oldukları ontolojik çerçeveleri hesaba katarak ele almaktır. Zira tüm kavramlarımız ve ahlaki ilkelerimiz, tarihsel sürecin organik yapısı içinde, aşamalı bir biçimde ortaya çıkmıştır. "Moderniteyi doğru anlamak, geçmişe dönük bir çabadır" (Taylor, 2012: 13). Dolayısıyla moderniteye ilişkin doğru bir kavrayışa sahip olmak için öncelikle ahlaki kabullerimizi şekillendiren ontolojik çerçeveleri ve bunların tarihsel kökenlerini analiz etmek gerekmektedir. Nitekim Taylor, 1989 yılında yazdığı *Benliğin Kaynakları: Modern Kimliğin İnşası* adlı eserinde tam da belirlediği bu yol haritasına uygun biçimde, modern ahlak düzeninin merkezi unsurları olarak belirlediği öğelere ilişkin titiz bir tarihsel ve kavramsal analiz yapmaktadır. Bu çalışmada Taylor'ın hedefi modern kimliğin tarihine ilişkin soybilimsel bir inceleme ortaya koymak oluştur. Kendi ifadesiyle;

Bu kitap jenealojiktir. Mevcut durumdan, biçimlendirici fikirlerden, çatışan öz-anlayış biçimlerimizden yola çıkıyorum ve bunların kendilerinden kaynaklandığı daha önceki belirli biçimleri gün yüzüne çıkarmaya çalışıyorum. Bu eksiksiz bir tarihsel yeniden inşa değil, belirli kaynakları yeniden keşfetmek için geriye doğru çok seçici bir adım (Taylor'dan akt. Abbey, 2006: 268).

Gerek niteliksel gerek niceliksel açıdan hacimli bir eser olan *Benliğin Kaynakları*, aynı zamanda Taylor'ın etik ve politik görüşleri için temel referans noktası olma niteliğindedir. "Benliğin Kaynakları, Batı ahlaki bilincinin gelişiminin nüfuz edici, yaratıcı ve iddialı bir panoramasıdır" (Rosen, 1991: 183). Nitekim sonraki yıllarda yayımlanan *Modernliğin Sıkıntıları* (1991), *Sahicilik Etiği* (1992) ve *Modern Toplumsal Tahayyüller* (2003) gibi eserlerinde yaptığı tespitler ve ortaya koyduğu argümanların arka planında *Benliğin Kaynakları*'nda çizmiş olduğu tarihsel ve kavramsal çerçeve bulunur. Dolayısıyla bu eserin, Charles Taylor'ın felsefi görüşlerinin kavranması hususunda en önemli kaynaklardan biri olduğu açıktır.

Bizim bu çalışmadaki amacımız Taylor'ın *Benliğin Kaynakları* adlı eserinde, modern içedönüklüğün tarihsel ve felsefi kökenlerine ilişkin olarak ortaya koymuş olduğu analizi ayrıntılı biçimde ele almaktır. Taylor'ın modern içedönüklük ifadesi ile kastettiği "kendimizin gizli derinliklere sahip varlıklar olduğu algısı ve bu algıyla ilintili olarak bizlerin 'birey'ler olduğu düşüncesi"dir (Taylor, 2012: 12). Taylor'a göre içedönüklük, modern kimliğin çekirdek öğelerinden biri olarak benliğin ve ahlaki çerçevelerin⁴ inşasında kritik rol oynamaktadır. Bu nedenle Taylor, modern içedönüklüğün bugünkü formuna hangi aşamalardan geçerek evirildiğini, günümüzdeki anlamını nasıl bir düşünsel sürecin sonucunda kazandığını ve art alanındaki ontolojik/ahlaki çerçeveleri analiz etmenin, moderniteye ve modern kimliğe ilişkin kavrayışımızı derinleştireceğini ve zenginleştireceğini öne sürmektedir. Öte yandan, Türkçedeki akademik literatüre baktığımızda, Charles Taylor hakkında üretilmiş tez ve makalelerde, onun içedönüklük kavramına ilişkin analiz, tespit ve çıkarımlarına neredeyse hiç yer verilmediği görülmektedir.⁵ Oysa bu analiz, Taylor'ın felsefesinin bütünü içinde kritik öneme sahiptir, zira onun modern bireyciliğe yönelik eleştirilerinin ve sahicilik etiği fikrinin temelinde, içedönüklük kavramına ilişkin tespit ve çıkarımları yatmaktadır. Nitekim bu çalışmanın amacı Türkçe literatürdeki bu eksikliğin giderilmesine mütevazı bir katkıda bulunmaktır. Çalışmada ilk olarak Taylor'ın *Benliğin Kaynakları*'nda ortaya koyduğu içedönüklük kavramına yönelik analizi ele alınacaktır. Sonrasında ise Taylor'ın modern

⁴ Taylor'ın tanımladığı biçimiyle "ahlaki çerçeve" bireyin yaşamını anlamlı hale getiren ve ona yön veren bir inançlar ve yargılar kümesidir.

⁵ Erişim sağladığımız tez ve makalelerde, içedönüklük kavramının yalnızca birkaç kez ve çok sınırlı bağlamda kullanıldığı görülmüştür. Taylor'ın bu kavrama ilişkin analizine yer veren herhangi bir Türkçe kaynağa ulaşamadığımızdır. Şüphesiz çevrimiçi ortamda erişim sağlayamadığımız çalışmalar mevcut olabilir.

bireyciliğin olumlu ve olumsuz yönlerine ilişkin tespitleri, içedönüklük analizi ile ilişkisi içinde tartışılacaktır.

1. *Benliğin Kaynakları: Taylor'ın Amacı, Yöntemi ve Yol Haritası*

Charles Taylor, modern Batı kültürüne hâkim olan kültürel, ahlaki ve politik paradigmaya yönelik olarak eleştirel bir tutum benimseyen çağdaş düşünürlerden biridir. Taylor'ın yorumunu özgün kılan, içinde yaşadığımız kültürel iklimi kimi zaman açık kimi zamansa örtük bir biçimde belirleyen temel ilkelere ve ontolojik/ahlaki çerçevelere ilişkin analiz ve tespitleridir. Taylor, modern kimlik algımızı ve ahlaki düzeni teşkil eden fikir ve kavramların tarihsel gelişim ve dönüşüm sürecini hesaba katmanın önemine dikkat çekmektedir. Ona göre, içinde bulunduğumuz paradigmayı hakkıyla analiz edebilmek için, bu paradigmanın temelinde yatan ilkelerin insanlık tarihi içinde hangi aşamalardan geçerek bugünkü anlamlarını kazandıklarını belirlemek kritik bir öneme sahiptir. Taylor tüm eserlerinin ana teması olan modernliği şu şekilde tanımlar:

Modernlik; yani yeni uygulamaların ve kurumsal biçimlerin (bilim, teknoloji, sanai üretim, şehirleşme), yeni yaşam tarzlarının (bireycilik, sekülerleştirme, araçsal akılcılık) ve yeni sıkıntıların (yabancılaşma, anlamsızlık, toplumsal çözülmenin yaklaştığı hissi) tarihte eşi benzeri görülmedik bir karışımı (Taylor, 2006: 11).

Taylor'a göre modernlik adı verilen bu “eşi benzeri görülmedik karışım” en temelde ahlak düzenine ilişkin yeni bir kavrayış temelinde yükselmektedir. Geçtiğimiz dört yüzyıllık süreçte bu yeni ahlak düzeni öncelikle entelektüel azınlık tarafından kabul görmüş, daha sonra küresel ölçekte benimsenerek, zaman içinde ekonomik, politik ve kamusal alanda belirli toplumsal biçimlerin meydana gelmesine neden olmuştur. Taylor'a göre modern ahlak düzeni, toplumu meydana getiren bireyler tarafından öylesine benimsenmiştir ki, çoğunluğun zihninde farklı bir ahlak düzeninin olanaklı olabileceğine yönelik bir şüphe dahi bulunmamaktadır. Modern ahlak düzeninin mümkün tek seçenek olduğuna ilişkin bu anlayış, Taylor'ın moderniteye yönelik eleştirilerinin başında gelmektedir. Ona göre bu hatalı kavrayışa “karşı en iyi panzehir, bu kuramı tahayyülümüze bu denli egemen hâle getiren, uzun ve çoğu kez zorlu bir yürüyüşün kimi safhalarını yeniden hatırlamaktır” (Taylor, 2006: 27). Nitekim Taylor'ın temel amacı, bu panzehir önerisine uygun biçimde, çağımıza hükmeden kavrayışları besleyen kaynaklara ve bunların düşünce tarihi içindeki organik dönüşümüne ilişkin teorik bir kazı çalışması yapmaktır.

Taylor, *Benliğin Kaynakları* adlı eserinde modern kimlik algımızı meydana getiren öğeleri, onları besleyen kaynakları tespit etmek suretiyle keşfetmeyi hedefler. Modern kimlik ifadesi ile kastettiği “bir insan özne, bir kişi, bir ben olmaya dair mevcut anlayışımız”dır (Taylor 1994: 185). Taylor'a göre böyle bir araştırma zorunlu olarak iyilik kavramının değişim sürecini de içerecektir zira “benlik ve iyilik ya da bir başka ifadeyle, benlik ve ahlak temaları ayrılmaz biçimde birbirine geçmiş tema[lardır]” (Taylor, 2012: 19).

[Taylor] birer özne ya da benlik olarak birliğimizi ve kimliğimizi bile, bağlı olduğumuz karmaşık iyiler kümesiyle hesaplaşmaksızın kavrayamayacağımızı savunur. Bu yükümlülükler (siyasi adalet, acıların dindirilmesi, aile ve arkadaş sevgisi gibi) kim olduğumuza ve hayatlarımızı bir arada tutan şeylere dair anlayışımızın temelini oluşturur (Nussbaum, 2012: 80-81).

Taylor, benlik ile ahlak ve iyilik arasındaki bağlantının, günümüzde gözden kaçırıldığını; çağdaş ahlak felsefesinin, davranışların iyiliğine değil doğruluğuna odaklandığını düşünmektedir. Oysa benlik, bir ahlaki meseleler alanının içinde var olmak zorundadır. “Taylor ahlaki bir yönelime veya çerçeveye sahip olmanın tüm insanların asli bir özelliği olduğuna

inanır” (Abbey, 2006: 272). Bu nedenle modern benlik anlayışımızın kaynaklarına ilişkin tarihsel incelemesinde benlik ile ahlak arasındaki karşılıklı ilişkiyi sürekli vurgulamaktadır.

2. Modern İçedönüklüğün Tarihsel Kökenleri

Taylor'a göre modern benlik (*self*) kavramını oluşturan merkezi öğelerin başında *içedönüklük* gelmektedir. Taylor'a göre “kendi”mize, benliğimize yönelik anlayışımızda, “içinde-dışında” (*inside-outside*) kavram çifti önemli bir rol oynamaktadır. Düşünce, fikir ve duygularımızın, bilinçdışımızdaki korku ve eğilimlerin, “içeride” olduğunu, dünyadaki nesnelere ise “dışarıda” olduğunu düşünürüz. Aynı zamanda kapasitelerimizin içimizde olduğunu ve dış dünyada gerçekleşmek üzere gelişmeyi beklediğine inanırız. Kendimizi tümüyle keşfedilmemiş ve bazı karanlık yönlere de sahip olan, yani içsel derinliğe sahip olan bir varlık olarak görürüz. Bu nedenle o, eserin önemli bir kısmını benlik algımıza kök salmış olan “içedönüklük” kavramın doğuşunu ve gelişimini takip etmeye ayırmıştır. Taylor bu araştırmasına *ahlak topoğrafyası* adını verir. Yüzeyin betimlenmesi anlamında coğrafyada kullanılan topoğrafya kavramı, burada, tarihsel süreç içinde ahlak kavramının betimlenmesi anlamında kullanılmaktadır.

Taylor'a göre bu çift yönlü anlayış, bize güçlü, sağlam ve insan doğasında temellenen bir şey gibi gözüküyor olsa da, aslında temelini Batı felsefenden almıştır ve zaman içinde kademeli bir biçimde bugünkü anlamını kazanmıştır. Bu şekilde bir konumlandırma (iç-dış), örneğin ayakların bedenin alt kısmında bulunması gibi evrensel, genel-geçer bir olgu değildir. İç-dış ayrımı, diğer çağlarda ve/ya kültürlerde bugünkü biçimiyle karşımıza çıkmayan, modern Batı'da baskın hâle gelmiş, yani zamanda bir başlangıcı olan, dolayısıyla terk edilmesi de mümkün olan bir *yorumdur*. Ancak günlük, sıradan yaşantımızda, bunun farkında olarak yaşamak kolay değildir. Çünkü bu kabul, modern insanın benlik bilincine ve moralitenin kaynaklarına ilişkin algısına adeta nüfuz etmiştir. İç-dış ayrımı, başka türlü düşünmeyi imkânsız kılacak denli güçlü bir yorum hâline gelmiştir. Kendi ifadesiyle;

Belirli bir çağda ve medeniyette belirli bir kanaat kendisini dayatır gibidir; sağduyuya inandırıcı tek kanaat buymuş gibi gelir. Aramızda kim düşüncelerimizin içimizin, “zihnimiz”in dışında başka bir yerde olduğunu düşünebilir? Kendimizle ilgili tecrübemizin tabiatında mevcut bir şey, söz konusu yer belirlemeyi neredeyse itiraz edilemez, karşı konulamaz kılar (Taylor, 2012:19).

Kişinin kendisi ile kendisi olmayana, kendi dışında olanı ayırt etmediği bir kültür şüphesiz yoktur. İnsanın kendisi ile başkalarını ayırt etmesine olanak sağlayan kelimelerin bulunmadığı, yani ben-sen kavramlarının olmadığı bir dil bulunmamaktadır. Bu anlamda atalarımız ile aramızda bir ortaklık vardır. Asıl zorluk, insan için evrensel olan ile tarihsel yapılanmaları birbirinden ayırt etmek ve tarihsel olanı evrensel gibi görerek kendi kavrayışımızın tek mümkün kavrayış olmadığını kabul etmektir.

Modern benliğin tarihini anlatmak veya yeniden inşa etmek, benliğin evrensel ve ontolojik olmaktan ziyade spesifik ve tarihsel olan yönlerine ışık tutmak suretiyle benliğe ilişkin farkındalığı artırır; çünkü bu, genellikle verili veya doğal olarak görülen bazı parçalarımızın zaman içinde ne şekilde ortaya çıktıklarını gösterir (Abbey, 2006: 270).

Nitekim temel benzerlikleri bir yana bırakıp insanın ahlaki ve ruhsal derinliklerine ilişkin modern kavrayışımızı derinlemesine anlamaya çalıştığımızda, atalarımız ile aramızda

çok büyük farklılıklar olduğunu görürüz.⁶ Taylor, bu farkındalık eşliğinde, iç-dış kavram çiftinin, zaman içinde, çeşitli aşamalardan geçerek ortaya çıktığına ilişkin bir analiz ortaya koymaktadır. Ona göre bu dönüşüm sürecini, dört büyük ve etkili filozofun; Platon, Augustinus, Descartes ve Locke'un benliğe ilişkin kavrayışlarından hareketle göstermek mümkündür. Taylor bu dört filozofu, felsefe tarihindeki birer uğrak olarak belirlemiş ve onların müstakil benlik kavrayışlarını belirli bir bağlama oturacak şekilde yorumlamıştır. Diğer bir ifadeyle aşağıdaki dört alt başlık Taylor'ın öznel yorumları ve anlatısı eşliğinde biçim verilmiş bir tarihsel izlek olarak ele alınmalıdır.

2.1. Platon ve Kendine Hâkim Olma Anlayışı

Platon'un ahlak anlayışının temelinde aklın arzularımıza hâkim olması düşüncesi yatar. İnsan için iyi olan, aklın egemenliğinde yaşamak iken, kötü olan arzuların eylemlerimizi yönettiği durumdur. Bu tanım, insan ruhundaki hiyerarşik yapıyla; ruhun eğilimleri arasındaki değer farklılığıyla anlam kazanmaktadır. Akıl yanımız, arzu yanımızdan niteliksel olarak üstündür, bu nedenle de daha aşağı olan yanımızı kontrol etmesi gerekmektedir. Aklın hâkim olduğu durumda insan; düzen, barış, ahenk ve sükûnet içinde yaşarken, doğası gereği doyumsuz olan arzuların hâkim olduğu durumda insan çatışma, acı ve tatminsizlik içinde yaşar. Bu ahlak öğretisi Batı medeniyetinin düşünce geleneği içinde önemli ve etkili bir yere sahip olmuş, kimi zaman alkışlanırken kimi zaman da yoğun eleştirilere maruz kalmıştır.

Bu öğretisi, Platon'un üç veçheye sahip olmakla birlikte bir bütün olarak gönderimde bulunduğu *psukheyi* yani insan ruhunu merkeze almaktadır. İnsan ruhunun üniter; birlikli bir yapı olarak görülmesi bir yeniliktir. Platon öncesinde hâkim olan Homerik ruh anlayışında, bir bütünlük ile değil bir ruhlar çokluğu ile karşılaşırız. Homeros'ta bir bütün olarak "ruh" anlamına gelen tek bir kelime bulunmaz. Kişinin bugün "zihinsel" olarak adlandırdığımız süreçlerinden sorumlu olan *psyche*, *thumos*, *kardie*, *etor*, *ker*, *menos* ve *noos* gibi bölümleri vardır. Bu çokluk, ahlaki sorumluluğun tek elde toplanmasına da engel olmaktadır. Örneğin bir savaşçı, *thumosunun*, *noosun* sesini dinlemesine engel olduğunu söyleyebilmektedir. Taylor'a göre Platon'daki yenilik, ruhun birleştirici bir mekân olarak algılanması ve bunun kendi kendine hâkimiyet bilincini oluşturmasıdır.

Mahallerin birliği ve bundan dolayı da bütün duygu ve düşüncelerin tek yeri olarak, bu yeni ruh anlayışı ... rasyonel hegemonya ahlakının önemli bir unsurudur (Taylor, 2012: 190).

Taylor'ın içedönüklüğün kökenlerine ilişkin araştırması açısından dikkat çekmek istediği nokta Platon'un, insanı ahlaki bir fail hâline getiren ruh anlayışını anlatırken iç/dış dikotomisini kullanmamış olmasıdır.⁷ Platon'daki temel karşıtlıklar maddi-maddi olmayan, değişen-ebedi olan gibi karşıtlıklardır. Akıl gayri-maddi ve ebedidir ancak onun ikamet ettiği yer "içerisi" olarak tanımlanamaz. Akıl, kozmostaki "şeylerin düzeni" ile bağlantı içindedir.

Önemli bir anlamda, akıl vasıtasıyla boyun eğdiğimiz ahlak kaynakları içimizde değildirler. Bunların bizim dışımızda, İyi'de oldukları düşünülebilir ya da belki de üstün bir duruma erişmemiz,

⁶ Taylor evrensel insan doğasını tarif edebileceğini iddia etmez ama yine de kadimler ile modernlerin benlik anlayışları arasındaki farkın birkaç örnek ile gösterebileceğini düşünür. Örneğin şamanlarda insanın 3 ruhu olması ve bunlardan birinin bağımsız biçimde kendi kendine gezebilmesi modernler için anlaşılması güç düşüncelerdir. Grekçede "kendini bil" olarak çevirdiğimiz "*gnothi seauton*" kalıbı bulunur, ancak bu kalıptaki "kendi" kelimesi insani fail anlamında ayrı bir kelime olarak, yani "*ho autos*" şeklinde kullanılmamaktadır. Aynı şekilde arkaik Hint-Avrupa dillerinde de belirli veya belirsiz artikel ile kullanılan ve isim haline getirilmiş "birey" anlamına gelecek bir kelime yoktur.

⁷ Platon metinlerinde "iç" kelimesini nadiren ve büyük önem atfetmeksizin kullanmıştır. Kelimenin Platon'daki kullanımlarına örnekler için Taylor, 2011: 191.

bizimle bu iyi düzeni arasındaki bir “mekânda” gerçekleşen bir şey olarak düşünülmelidir (Taylor, 2012: 194).

Buna göre Platon'un ahlak öğretisinin temel meselesi ruhun nereye yönlendiğidir, nereye baktığıdır. Bu yöneliş insanın içindeki bir alana değil, görünüşler âleminin ötesindeki idealar âlemine doğru bir yöneliştir, çünkü ahlaki ilkelerimizin kaynağı orada bulunmaktadır. Ruh gayri maddi ve ebedi olduğu için, gayri maddi ve ebedi olana yönelir. “Önemli olan ruhta ne olduğu değil, ruhun metafiziksel alanda nereye baktığıdır” (Taylor, 2012: 195). Bu çıkarım, yani Platon'da tam anlamıyla bir iç-dış dikotomisinin bulunmuyor oluşu, onun neden modern içedönüklüğün bir kaynağı olarak ele alındığı sorusunu doğurabilir. Ancak Taylor'a göre Platon'un öğretisi, daha sonra ortaya konulacak olan iç-dış ayırımına temel teşkil etmiştir. Onun insan ruhunu bedenden ayrı bir bütün olarak ele alması ve onu bizi ahlaki bir fail hâline getiren niteliğimiz olarak görmesi ilk adımdır.

Şu hâlde Taylor, Platon'un felsefesine ilişkin iki temel tespiti öne çıkarmaktadır. Taylor öncelikle günümüzde adeta insan doğasında temellenmiş bir olgu olarak görülen iç-dış ayırımının Platon'da bulunmuyor olduğuna dikkat çekerek, içe dönüklüğün tarihsel süreçte ortaya çıkan bir yorum olduğuna ilişkin iddiasını desteklemektedir. İkinci olarak Taylor, Platon'un ruh ile beden arasında özsel bir karşıtlık bulunduğuna ilişkin düşüncesinin, modern içedönüklüğe değin uzanan süreçteki ilk adım olduğunu öne sürmektedir. İkinci adımı atarak iç-dış karşıtlığının modern biçimini almasında rol oynayan ikinci filozof Augustinus olacaktır.

2.2. Augustinus ve “In Interiore Homine”⁸

Augustinus, Platon'dan ruh-beden, gayri maddi-maddi, değişen-ebedi karşıtlıklarını miras almış ve bunları Hristiyanlığın doktrinleri ile sentezlemiştir. O Platon'un *idealarını* kabul etmekte ancak *ideaları* artık Tanrı'nın düşünceleri olarak yorumlamaktadır. Bu nedenle yaratılmış olan şeylerin şekillerini, Tanrı'nın *idealarından* pay alarak elde ettikleri şeklindeki bir yorum da mümkün hâle gelmektedir. Aynı şekilde Platonik İyi İdeası ile Tanrı'nın iyiliğine vurgu yapan dini öğreti uzlaştırılabilmektedir. “Bu sentez başarılı olsun ya da olmasın, Augustinus her halükarda bize rasyonel bir düzenin harici tezahürü şeklinde Platoncu bir evren anlayışı sunar” (Taylor, 2012: 200).

Augustinus, evrende bir düzen olduğu, bu düzenin akılla kavranabileceği, iyiye ulaşmak yolunda engelin görünüşler dünyasına dalmak olduğu, ruhun hakikate yönelmesi gerektiği gibi konularda Platon ile hemfikirdir. Taylor'a göre, aralarındaki en büyük ve temel fark “aynı ruh/madde, üstün/aşağı, ebedi/fani, değişmez/değişken karşıtlıklarını Augustinus'un iç/dış bağlamında, sadece ara sıra ve önemsiz olarak değil merkezi ve temel olarak tanımlamasıdır” (Taylor, 2012: 201). Augustinus'a göre insanın bedeni onu hayvanlar ile ortak bir kümeye dâhil eden dışsal bir öğedir. Buna karşın ruhumuz “içeride” bulunmaktadır. “*Noli foras ire, in te ipsum redi. In interiore homine habitat veritas*”/“Dışa doğru dönme, içeriye kendine dön. Hakikat insanın içinde yaşar”. Bu ifade Augustinus'un ruhu insanın “içinde” konumlandırın kavrayışının en açık ifadesidir.

Taylor'a göre Platon ile Augustinus'un benlik kavrayışları arasındaki temel fark şudur: Platon'da insan ancak aklını, görünenler âleminin ötesinde bulunan İyi İdeasına yönelterek hakikate ulaşabilir. Oysa Augustinus'a göre insanın Tanrı'ya ulaşabilmesi için öncelikle kendi içine dönmesi gerekmektedir. Taylor'a göre, bireyi içe dönmeye davet eden bu anlayış, modern içedönüklük kavrayışına doğru giden yolun ikinci aşamasıdır.

⁸ Bu ifade, Augustinus'un “*Noli foras ire, in te ipsum redi. In interiore homine habitat veritas*”/“Dışa doğru dönme, içeriye kendine dön. Hakikat insanın içinde yaşar” cümlesinden alınmıştır ve “insanın içi” anlamına gelmektedir.

Augustinus'un bu yolu seçmesinin nedenleri daha ziyade onun amacının Tanrı'nın sadece dünyada değil aynı zamanda ve daha önemlisi kişiyi oluşturan ... yapı taşlarında bulunduğunu göstermekti; Tanrı öz varlığın mahremiyetinde mevcuttur. Hakikat olarak Tanrı bize standartları, doğru yargı ilkelerini verir (Taylor, 2012: 209).

Taylor'a göre Augustinus'da, daha sonrasında doğuştan gelen fikirler doktrinine dönüşecek olan fikrin nüvelerini de buluruz. Onun hafıza anlayışına göre, insanın içinde yalnızca anılar değil, Tanrısal düzenin ilkeleri bulunmaktadır ve buradan hareket ederek Tanrı'ya yükselmek mümkündür. Tanrı'nın varlığını da, dış dünyaya bakarak değil, içimize dönerek görebiliriz. Takip edilmesi gereken yol, içimizde başlayarak öteye yükselen bir yoldur. "Böylelikle Augustinus'ta içedönüklük dilinin hayati önemini kavrayabiliriz. Bu dil yüceye giden yolun içten geçtiği, baştanbaşa yeni bir ahlak kaynakları doktrinini ifade eder" (Taylor, 2012: 217). Descartes, modern içedönüklük kavrayışına giden yolda üçüncü adımı, işte bu kavrayıştan yola çıkıp, onda büyük bir dönüşüm de gerçekleştirerek atacaktır.

2.3. Descartes'ın Bağımsız Aklı

Descartes ile Augustinus arasında, daha önce de bahsettiğimiz, pek çok benzerlik/ortaklık bulunmaktadır. Ruh/beden düalizmleri, "düşünen ben"e yaptıkları vurgu, Tanrı ispatını duyular alanından değil zihinden hareketle yapmaları onları aynı felsefi damara dâhil etmektedir. Ancak Descartes, Augustinus'ta karşımıza çıkan içe dönme temasında radikal bir değişiklik yaparak, felsefe tarihindeki büyük kırılmalardan birine imza atar. Bu kırılma ahlak kaynaklarının *içimizde* olduğu düşüncesidir.

Taylor'a göre bu dönüşümün başlıca sebebi, evrene yönelik bilimsel açıklamalardır. Evrenin nedenselliğe ve bozulmuş/oluş döngüsüne tabi mekanik bir düzen olarak anlaşılması, bilginin de zihnimizdeki temsiller olarak görülmeye başlanması büyük bir değişime neden olmuştur.

Bundan böyle fizik-içi muhtevalara uyarlanmak için "ide" düşüncesi ontik anlamından "zihindeki" şeylere taşındığında, düşünceler düzeni de *bulduğumuz* bir şey olmaktan çıkıp *inşa ettiğimiz* bir şeye dönüşür (Taylor, 2012: 223).

İçimizdeki düşünen zihin ile dışımızdaki maddi evren birbirine tümüyle yabancı iki ayrı tözdür. İnsanın amacı, sahip olduğu gayri-maddi zihin aracılığıyla, bedenine ve dünyaya hükmetmek olmalıdır. Kaynağını bedenden alan tutkular, aklın hükmünde oldukları müddetçe bu sürece katkıda bulunabilirler. Kartezyen kavrayışta maddi evren ancak aklın egemen olması hâlinde kontrol altına alınabilir. Bu süreçte birey, maddi dünya ile duyular aracılığıyla kurduğu ilişkiyi yeniden şekillendirmelidir. Akıl bize duyulardan gelen bilgilerin hangilerinin, hangi açılardan yanıltıcı olduğunu göstermiştir. Buna göre ikincil nitelikler adı verilen koku, ses, tat gibi özelliklerin kaynağı nesnelere değil zihindir. Bilgisiz insan, rengin veya tatlılığın cismin "içinde" olduğunu zannetmektedir. Descartes ise bunların ontolojik olarak zihinde konumlandığını ileri sürer. Elimiz acıdayken, acı elimizde değil zihnimizdedir. Bireyin, olağan duyu deneyiminin bu yanıltıcı doğasından bağımsızlaşması gerekmektedir.

Taylor'a göre bu görüş yalnızca bilgi alanında değil ahlak alanında da büyük bir değişime neden olacak olan yeni bir rasyonellik ve kendine hâkim olma anlayışı doğurmaktadır. Descartes'ta artık ruhumuzu kendisine yönlendireceğimiz aşkın bir âlem ya da Augustinus'taki gibi içimizden, öteye/yukarıya doğru giden bir yol yoktur.

Yeni akıl egemenliği tanımı ahlak kaynaklarının içselleştirilmesini de beraberinde getirir. ... [A]hlaki kuvvet kaynakları artık geleneksel şekilde bizim dışımızda görülmezler (Taylor, 2012: 234).

Ahlak ilkelerini tespit etme görevi artık aklın egemenliğinde yaşayan ve irade gücüne sahip olan insandadır. Descartes'ın bağımsız akla yaptığı vurgu, aynı zamanda onu modern

bireyciliğin de ilk kurucularından biri yapmaktadır “çünkü teorisi düşünen bireyi kendi sorumluluğuna geri döndürür, ondan kendisi adına birinci tekil şahısta bir düşünce düzeni inşa etmesini talep eder” (Taylor, 2012: 277). Descartes ile birlikte içedönüklük teması artık iyice belirgin ve merkezi bir hâle gelmiştir. Ancak o, doğuştan idelerin varlığını kabul ederek, insanın kontrolünde olmayan içsel bir ölçüt ve bilgi kaynağını yine de alıkoymuştur. Nitekim içedönüklüğün modern biçimini kazanması için atılması gereken son bir adım daha vardır ve o da Locke tarafından atılacaktır.

2.4. Locke ve “Noktasal/Uzamsız Birey”⁹

Descartes ile birlikte bağımsız ve kurucu özne fikri modern Batı felsefesinin merkezi öğelerinden biri hâline gelmiştir. Ancak düşüncenin, Taylor’un günümüzün benlik anlayışlarından biri olarak gördüğü içedönüklüğe tam olarak dönüşmesi, Locke ve ondan etkilenen Aydınlanmacı düşünürler tarafından gerçekleştirilmiştir. Taylor, Locke’un şekil verdiği birey anlayışına “*punctual self*”; “noktasal birey” adını verir. Bu bireyin en temel özelliği varlık alanına yönelik nötr bir duruş benimseyerek bağımsızlaşması ve her şeyi nesnelleştirmesidir.

Nesnelleştirme süreci, maddi-mekanik evren kavrayışı ile başlamış ve Locke tarafından devam ettirilmiştir. Bu yeni evren tasarımı, Taylor’ın “anamlı” ya da “*ontik logos*” içeren düzen olarak adlandırdığı modernite öncesi evren tasarımı ile açık bir karşıtlık içindedir. *Ontik logos* içeren düzen, onun bir parçası olan varlıkların tümü için bir görev, amaç ve rol belirler. Oysa modern evren, bizim için normlar koyması mümkün olmayan, “ruhsuz”, “akılsız”, “büyüsüz” bir makinedir. Bu nedenle insan, maddi dünyadan ayrı, ondan bağımsız, onu araçsallaştırmak suretiyle ona hükmeden akıl sahibi özne hâline gelir. Descartes’ta öznenin kendisinden bağımsızlaştırılması sürecinin, ikincil niteliklerin zihinde olduğunu fark edilmesi ve normal tecrübe etme şeklinin dönüşmesi ile başladığını belirtmiştik.

Descartes’ın bizden yapmamızı istediği şey, tecrübeye ya da tecrübe vasıtasıyla yaşamayı terk edip, tecrübenin kendisini başka birine ait de olabilecek bir şey gibi, bir nesne ya da nesneyle aynı şey ne ise onun gibi değerlendirmemizdir. ... Tecrübeyi nesnelleştirirken, artık onu bu niteliklerin bilgisine sahip olma normlarını benim için belirleyen ölçüt olarak kabul etmem (Taylor, 2012: 250).

Böyle bir duruş açıkça birinci tekil şahıs perspektifini merkeze almayı, kendi içimize dönerek hatalarımızın kaynağı olan tecrübelerimiz ile aramıza mesafe koymayı, onlardan bağımsızlaşmayı gerektirir. Locke’un noktasal bireyi ile birlikte bu bağımsızlaşma bir adım daha ileri götürülerek, öznenin *kendisinden de bağımsızlaştırılması* olarak karşımıza çıkmaktadır (Taylor, 2012: 249). Dahası Locke, *a priori* idelerin varlığını reddetmek suretiyle bireyin, zihinde doğuştan mevcut olduğu düşünülen fikirlerden de bağımsızlaşması gerektiğini öne sürmektedir. Buna göre insan ne klasiklerde olduğu gibi nesnelere düzenini kavramaya doğuştan yatkın bir varlık, ne de Descartes’ın söylediği gibi doğuştan gelen fikirler sayesinde hakikati kavrama eğilimine sahip bir varlıktır. Zihnimize yalnızca duyulardan elde ettiğimiz ve akıl yoluyla sentezlediğimiz ideler bulunur. Dolayısıyla insan, duyuların kaynağı olan maddi dünyaya yönelik araçsallaştırıcı tutumunu, kendi zihnindeki idelere karşı da benimsemek zorundadır. Elbette duyu deneyimine şüphe ile yaklaşmak, alışkanlıkları, gelenekleri sorgulamak yeni bir fikir değildir ve Platon’dan beri felsefe tarihine hâkim olmuş bir görüştür. “Radikal olan şey [Locke’un] ileri sürdüğü bağımsızlaştırmanın derecesidir” (Taylor, 2012:

⁹ Bu tanım orijinal metindeki “*punctual self*” ifadesini karşılamak için kullanılmıştır. Bu ifade, kitabın kaynakçada belirtilen Türkçe çevirisinde “Her Şeyi Yerli Yerinde Yapan Birey” olarak, yanlış bir şekilde çevrilmiş ve bu nedenle Taylor’ın ilgili bölümdeki analizi tümüyle bağlamından kopuk, anlaşılmasız bir hal almıştır. “*Punctual*” kelimesinin “zamanında yapan, dakik” gibi anlamları da bulunmakla birlikte, Taylor kitaptaki ilgili bölümde, kelimenin açıkça “uzamsız nokta” anlamında kullanıldığını ifade etmektedir. Taylor’ın eserleri üzerine yapılan çalışmalarda da “*punctual*” kelimesinin, “nokta gibi” anlamına geldiği tekrarlanmaktadır.

255). Locke ikincil niteliklerden ve duylardan bağımsızlaşmanın yanı sıra, zihnin de nesnelleştirildiğı bir duruş benimser. O, zihin söz konusu olduğunda atomculuğı benimseyerek, zihni olağanüstü bir seviyede somutlaştırır. Hem maddi dünya, hem de zihin içerikleri olarak ideler insana veriledirler. İnsan aklının tek yapabileceğı bu malzemeleri birleştirmek, ayırmak veya dizmek olabilir.

Böyle bir akıl doğallıkla tüm otoriteleri ve dayatmaları dışlayacaktır. Locke'a göre Descartes'ın doğuştan gelen fikirleri, zaman içinde tartışılmaz ilkeler olarak benimsenip otorite olmaya ve insanlara hükmetmeye başlayacaktır. Oysa o, insanın kendi zevk ve acı deneyimi dışında, bunu aşan ya da kendinden değere sahip hiçbir şey olmadığını düşünür. Bu yüzden Locke şeylerin zevk ya da acıya göre iyi ya da kötü olduklarını söylemektedir. Bağımsızlaşmayı daha önce görülmemiş bir seviyeye taşıyan bu teori "insanların değışmez bir biçimde en güçlü arzularınca harekete geçirildiklerini düşünen, tümüyle determinist motivasyon teorisinin temeli olabilir ve olagelmıştır" (Taylor, 2012: 260). Bu şekilde hem dış dünyadan hem de kendinden bağımsızlaşan özne, artık kendi kendini yeniden yaratma sürecine girecektir. Taylor'a göre noktasal birey;

[Y]eniden yapılandırma amacıyla kendisine karşı bu tür radikal bir bağımsızlaşma duruşunu takınabilen özne"dir. ... İşte bu, geometrik nokta imgesinin ifade etmeyi amaçladığı şeydir: gerçek birey "uzamsızdır"; o hiçbir mekânda mevcut olmayıp ancak bu eşyayı nesnelere olarak düzeltebilme gücünde mevcuttur. Bu güç bilince bel bağlar (Taylor, 2012: 262).

Modern birey, kendi içine; zihnine dönerek kendi kendisini nesnelleştirme yoluyla kendisinden bağımsızlaşmakla ve kendi dünya temsilini inşa etmekle yükümlü bir öznedir. Açıkça bu sadece birinci şahıs perspektifiyle gerçekleştirilebilecek bir görevdir ve bu da Taylor'ın radikal içedönüklük adını verdiği şeydir.

Radikal içedönüklük, bilen özneyi, araçsal aklın kontrol etmeyi pekâlâ öğrenebileceğı, ancak ahlaki düzenin, daha iyi veya daha kötü olası sonuçlara ilişkin kendi varsayımları dışında hiçbir dayanağı olmayan hareketsiz bir dünyayla karşı karşıya bırakmıştır (Shklar, 1991:106).

Taylor'a göre bu anlayış, modern bireyin kendi benliğine ve yetilerine ilişkin algısını şekillendirmenin yanı sıra onun toplumla ve politik mekanizmalar ile kurduğu ilişkiyi de belirlemektedir.

Bu büyük dönüşümün bütün cihetlerinde -yeni felsefe, idare yöntemleri, askeri örgütlenme, yönetim ruhu ve disiplin metotları- yineleyen şey yeni gelişen bir insan fail fikridir; bu fail kendisini metodolojik ve disipline edilmiş eylemle yeniden inşa edecek kapasitededir (Taylor, 2012: 246).

Daha önce de belirttiğimiz üzere Taylor'ın felsefi projesinin temel amaçlarından biri, moderniteye özgü unsurların olumsuz yönlerini tespit ederken, barındırdıkları olumlu değerleri de alıkoymaktır. Nitekim o, modern içedönüklüğün hem olumlu hem de olumsuz sonuçları olduğuna dikkat çekecektir.

3. Modern İçedönüklüğün İki Yüzü: "Yozlaşmış Bireycilik" ve "Sahicilik Etiğı"

Taylor'ın modern içedönüklüğün tarihsel kökenlerine ilişkin araştırması, yaşadığımız çağa özgü problem ve sıkıntılarının sebeplerini teşhis etmenin yanı sıra, bunlara tedavi önerisi sunma amacını da taşımaktadır. Nitekim hem *Benliğin Kaynakları*'nda hem de bu eserin yayımlanmasını takip eden seneler içinde yazdığı eserlerinde Taylor, içedönüklüğün modern ahlak düzeni ile ilişkisini ayrıntılı bir biçimde ele almaktadır.

Taylor'a göre modern ahlak düzeni, toplumsal düzenin, evrendeki hiyerarşiye karşılık gelmesi gerektiğı şeklindeki antik ahlak anlayışı ile karşıtlık içindedir. Antik anlayış, canlı ve dahi cansız tüm varlıkların "şeylerin düzeni"ne uygun olarak konumlanmaları gerektiğı düşüncesine dayanır. Dolayısıyla, insan için doğru ve adil olan, bu hiyerarşide ait olduğuy

konumda bulunmak olacaktır. Bu kavrayıştan hareket ederek, insanların birbirine denk veya eşit oldukları sonucuna varılamaz zira insanlar hiyerarşide farklı konumlarda buldukları için diğerlerinden üstün, değerli ve itibarlı olabilirler. Nitekim antik düşüncede adalet, tam da bu anlayışa uygun biçimde tanımlanmaktadır. Adil olan, bireyin sahip olduğu niteliklere uygun bir konumda bulunmasıdır. Taylor bu düşüncüyü, organizma metaforu üzerinden açıklar: “Organizmanın sergilediği işlevlerin düzeni sadece olumsal değil, ‘normal’ ve doğrudur. Ayaklar kafanın altında bulunmalıdır, olması gereken budur (Taylor 2006: 21)”. Taylor’a göre her ahlak düzeni, bir normlar dizisi olmasının yanında, bu normları gerçekleştirilebilir kılan, ayırt edici özelliklere sahip bir bileşeni de içerir. Taylor’ın “ontik bileşen” adı verdiği bu öge, antik düzende *kozmostur*. Modern ahlak düzeni ise, böylesi aşkın bir hiyerarşiye dayanmadığı için, bireyin toplumdaki yeri araçsal hâle gelmektedir. Nihai amaç, toplumsal hizmetlerin yerine gelmesi ve ihtiyaçların karşılanmasıdır.

Modern düzeni, antik düzenden ayıran bir diğer unsur, toplumsal hizmetlerin amacı hususunda ortaya çıkmaktadır. Antik düşüncede toplumsal hizmetlerin amacı, toplumu meydana getiren tüm bireylerin en yüksek erdemliliğe erişmesi iken modern dönemde işlevlerin düzeni, daha yüce ve aşkın bir hiyerarşiye veya kişiler arası farklılığı öngören herhangi bir yapıya dayanmadığı için, işlev dağılımları tümüyle olumsal ve araçsal görülmüştür. Amaç, hayatın güvenli bir biçimde sürmesi, ihtiyaçların karşılanması, bireylerin birbirine saygılı olmaları ve topluma hizmet vermeleridir. Bu amaçlar gerçekleştiği sürece, bunları mümkün kılan öğelerin nerede durduklarının bir önemi kalmamaktadır. Bir diğer ifadeyle modern siyasi toplum, erdeme değil, temel hayati ihtiyaçlara hizmet eden bir araç olarak görülmekte, bu amaca hizmet eden her şey kabul edilebilir hâle gelmektedir. Taylor’a göre bu durum, modern düzenin ontik bileşenden yoksun olduğunu göstermez ancak “bu bileşen Tanrı veya kozmostan çok artık biz insanlara dair bir özellik” (Taylor, 2006: 20) olmuştur.

Bu analiz ve tespitlerden hareketle Taylor, modern ahlak kuramlarının üzerinde yükseldiği üç temel ilke ve bunlardan kaynaklanan üç temel sıkıntı belirler. İlki, ahlaki düzenini bireyi temele alması ve toplumun, bireylerin ortak çıkarlarının gerçekleşmesi amacıyla kurulmuş bir yapı olmasıdır. “Bu bireycilik önceden egemen olan hiyerarşi nosyonunu reddetmenin ifadesidir” (Taylor, 2006: 28). İkinci ilke araçsal aklın¹⁰ hâkimiyeti, yani modern toplumun yüce erdemlerin gerçekleşmesine değil, günlük hayattaki sıradan ihtiyaçların karşılanmasına hizmet eden bir araç olması ve bu aracın niteliklerinin önemsizleştirilmesidir. Bu iki ilkenin politik alandaki izdüşümü olan üçüncü ilke ise bireysel alanda özgürlüğün merkezi hâle gelmesine karşı bireyin siyasal alandaki özgürlüğünün kısıtlanmış olmasıdır. Şu hâlde Taylor’a göre modernitenin üç aslı problemi bireycilikten kaynaklanan ahlaki yozlaşma, araçsal aklın hâkimiyeti ve siyasi özgürlüğün yitirilmesidir.

Şimdi, Taylor’ın içedönüklüğe ilişkin analizi, özellikle bireyciliğe ilişkin eleştirileri ile sıkı sıkıya ilişkili görünmektedir. Diğer bir ifadeyle Taylor, *Benliğin Kaynakları*’nda modern kimliğin asli bir ögesi olarak belirlediği radikal içedönüklüğü, modern bireyciliğe yönelik eleştirisini temellendirmek için kullanmaktadır. Taylor’a göre radikal içedönüklük, insanların kendi bireysel dünyalarına aşırı derecede gömülmelerine neden olmuştur. Bunun sonucunda çok daha dar ve yüzeysel bir perspektife sıkışan bireylerin yaşamları giderek anlamdan, amaçtan ve değerden yoksun hâle gelmeye başlamıştır. Taylor’ın ifadesiyle modern bireycilik, “benlik üzerine odaklanmayla benlik-ötesi daha büyük meseleleri -dinsel, siyasal, tarihsel meseleleri- dışlamayı hatta bunlara kayıtsızlığı bir arada barındır[maktadır]” (Taylor, 2011:

¹⁰ Taylor’ın tanımladığı şekliyle araçsal akıl “[b]elirli bir amaca ulaşmak için araçların en ekonomik olarak nasıl kullanılacağını hesaplarken başvurduğumuz akılcılık [türü]. ... Burada başarının ölçüsü, maksimum verimlilik, en iyi birim maliyettir” (Taylor, 2011: 12).

20). Bu tavrın, günlük yaşamda en açık şekilde gözlemlenebilen sonuçlarının başında rölativizmin yaygınlaşması gelmektedir. Batı toplumlarında giderek daha yaygın biçimde gözlemlendiği üzere insanlar kolaycı bir rölativizmi benimsemeye meyilli hâle gelmiştir. Bu, yalnızca neyin bilinebileceğine ilişkin epistemolojik bir rölativizm değil, ahlaki ilkelere ve değerlere ilişkin etik bir rölativizmdir. Bireylerin ahlaki tercihlerine saygı göstermek adına her bakış açısının onaylanması şeklinde uygulanan ahlaki öznelcilik nihayetinde ahlaki alanın temelini oyarak onun çökmesine neden olma tehlikesi taşımaktadır.

İçedönüklük ve bireyciliğın bir diğer sonucu, kendi özel yaşamına gömülen noktasal ve atomik bireylerin büyük çoğunluğunun, siyasal etkinliklere dâhil olmayı tercih etmemesidir. Bireyler, kişisel özgürlüklerine ve konforlarına müdahale edilmediği müddetçe, yönetim ve denetimden, kendi rızalarıyla vekâlet verdikleri mekanizmaların sorumlu olmasını tercih etmektedirler. Ancak bu tercih, bireyin kendisini yöneten mekanizmadan giderek uzaklaşmasına ve siyasal alana yabancılaşmasına neden olmuştur. Nitekim modern toplumlardaki vatandaşlar, politik sisteme müdahale etme yahut onu değıştirme konusunda giderek daha etkisiz ve güçsüz hissetmektedirler. Taylor bireyciliğın bu sonucunu, “geleceğımız üzerindeki siyasal denetimi kaybetme tehlikesi” (Taylor, 2011: 17) olarak tanımlamaktadır.

Taylor, bireyciliğın ahlak alanında tehlikeli bir kayıtsızlaşmaya ve yozlaşmaya, dahası politik alanda pasifleşmeye neden olduğuna ilişkin tüm olumsuz tespitlerine karşılık modern içedönüklük idealine içkin olan bazı değerli öğelerin gözden kaçırılmaması gerektiğine dikkatimizi çekmektedir. Ona göre modern içedönüklüğün çekirdeğinde bulunan fikirlerden birisi, kişinin *kendini gerçekleştirme* idealine sahip olmasıdır ve bu güçlü bir ahlaki idealdir. Taylor bu ideale, kendine karşı dürüst olma anlamında “sahicilik” (*authenticity*) ideali adını vermektedir. Bireyin kendisinden ve kendisine karşı sorumlu olması fikrinin bugün yozlaşmış bir formunu deneyimliyor olmamızın nedeni, bu idealin bireyin her istediğini yapması şeklinde yanlış biçimde uygulanıyor ve anlaşılıyor olmasıdır. Oysa Taylor’a göre sahicilik ideali, yalnızca bencil bir bireyciliğe dayanmaz. Bu idealin bir başka temeli daha bulunmaktadır ve bu 18. yüzyılda karşımıza çıkan şu düşüncedir: İnsanlar doğru ve yanlış, iyi ve kötüye ilişkin doğal bir sezgiye sahiptir. “Doğruyu yanlış bilmek kuru kuruya bir hesap işi değildir, ucu bizim duygularımızdadır. Ahlak bir bakıma içsel bir sese sahiptir” (Taylor 2011: 28-29). Modern dönemde bu sesin kaynağının aşkın bir düzen yahut Tanrı değil, bireyin kendisi olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayımdan yola çıkılarak şekillenen bireysel özgürlük düşüncesi, kişinin dışsal dayatmaların etkisi olmaksızın kendi eylemlerini belirleme hakkına vurgu yapar. Taylor’a göre sahicilik idealinin özünde Herder’in ileri sürdüğü, her birimizin insanlığının kendine özgü olduğu düşüncesi yatar. Bu düşünce, insanlar ve seçtikleri yollar arasındaki farkların önemine ve değerine vurgu yapmaktadır.

İnsan olmanın belirli bir yolu vardır, o da *benimkidir*. Yaşamımı bu biçimde, başka bir kimseninkine öykünmeden sürdürmeliyim. Bu durumda kendime karşı dürüst olmam yeni bir önem kazanır. Olamazsam, yaşamımın püf noktasını kaçıırım, *bana* göre insan olmanın ne olduğunu bilemem. Bize kadar ulaşan, güçlü ahlaki ideal budur (Taylor, 2011: 31).

Bu ahlaki ideal, insanın yaşam modelini, kimliğini, ilkelerini, kendisine dürüst kalarak özgürce keşfetmesini, içindeki kendine has ve eşsiz potansiyeli ortaya çıkarmasını gerektirir. Taylor’a göre bu ideale ahlaki gücünü veren zemin budur. Ancak bu ideali gerçekleştirmenin yolu, bireyin kendi içine kapanarak toplumdaki yalıtılmış bir biçimde yaşaması değildir. Çünkü “insan aklı oluşumundan başlayarak ‘monolojik’, yani herkesin kendi kendine edindiği bir şey değil, aksine diyalojiktir” (Taylor, 2011: 34). İnsan kendi kimliğini, ancak diğer kimliklerle diyalog kurmak suretiyle tanıyabilir. Diğer bir deyişle kişinin kendini, “ben”i tanımlayabilmesi,

anlayabilmesi ve anlamlandırabilmesi için kendisini diğerlerinden farklı kılan ve ayırt eden öğeleri belirlemesi gerekmektedir; bu da zorunlu olarak diğerlerinin varlığını gerektirmektedir.

Bir diğer önemli nokta özgür seçimlerimizde yöneldiğimiz değerler ve anlamlardır. Seçim yapma özgürlüğü, seçenekler arasından anlamlı ve değerli olanı seçmektir. Dolayısıyla insan, anlam ufkunu yani şunu veya bunu seçmek arasında bir değer farkı olduğunu belirleyen ölçütü ortadan kaldırdığı zaman, kendini anlamlandırma ideali bir bakıma kendi kendini yok etmektedir. Taylor'ın ifadesiyle;

Öyleyse kendini seçme ideali ondan öte anlam taşıyan başka konular olmasını gerektirir. İdeal kendi başına ayakta duramaz; çünkü benlik yapımın anlamlı olduğu durumları belirlemeye yarayan, önem taşıyan konular ufkuna gereksinimi var (Taylor, 2011: 39).

İşte tam da bu yüzden, sahicilik ideali, toplum içinde, başka bireyler ile diyalog içinde olmamızı, önemli sorulardan oluşan bir anlam ufuk içinde bulunmayı, benliğin ötesinden kaynaklanan talepleri dikkate almayı gerektirir ve bugün karşılaştığımız yozlaşmış bireycilik anlayışından çok farklı ve anlamlı bir çağrı yapar. Taylor'a göre insana düşen bu çağrıya kulak vermek ve sahicilik idealini tüm bu yönleri ile birlikte benimsemek olmalıdır.

Sonuç

Charles Taylor, modern bireyin ve toplumun çok katmanlı, çok yönlü ve karmaşık doğasına ilişkin derin kavrayışı ile çağımıza ilişkin aydınlatıcı ve açıklama gücü yüksek bir bakış açısı ortaya koymaktadır. Kavram ve olguları yorumlarken, düşünce tarihindeki dönüşümlerin organik sürekliliğini titizlikle takip etmesi sonucunda çizdiği tablo okuyucuya hem öğretici hem de ufuk açıcı bir deneyim sunar. Siyaset felsefesi, ahlak teorisi ve kimliğin doğası gibi çeşitli alanlara kapsamlı katkılar yapmış olan Taylor'ın sunduğu özgün perspektif, insan varoluşuna içkin karmaşıklıkları ve bireylerin çağdaş toplumlar içinde kimliklerini nasıl yönlendirdiklerini anlamamız ve anlamlandırmamıza yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda, Taylor'ın "ontolojik çerçeve" ve "ahlaki çerçeve" ile ne kastettiğini anlamak büyük önem taşımaktadır. Taylor'a göre geçmişe, bugünün gözlükleriyle bakmak, olgu ve düşüncelerin tarihsel boyutunu kaçırmamıza ve bunlara taraflı, sınırlı ve çarpıtılmış bir perspektiften bakmamıza neden olmaktadır. Şu hâlde felsefe tarihine ilişkin herhangi bir analizin ilk adımı, ele alınacak olan çağda yaşayan insanların Varlığa ilişkin kavrayışlarını mümkün olduğunca kapsamlı ve derinlikli bir biçimde idrak etmek ve yaşamlarına yön veren inançlar ve yargılar kümesini tespit etmek olmalıdır. Diğer bir deyişle, geçmişe bakmak için öncelikle zihnimize ve kavrayış biçimlerimize adeta nakşolmuş hâlde bulunan mevcut ontolojik/ahlaki çerçeveyi aşmamız gerekmektedir. Sonrasında ise analiz edeceğimiz çağa hükmeden ontolojik/ahlaki çerçeveye yerleşmemiz gerekecektir ki bu şüphesiz oldukça zorlu bir hedeftir. Taylor, kendisinin de dâhil olmak üzere hiçbir tarihsel analizin öznel yorumlayıcı çerçevelerimizin etkisinden tümüyle muaf olamayacağını kabul etmektedir. Ancak zamansallığın zorunlu bir sonucu olan bu durum, bizi elimizden gelenin en iyisini yapmaya çabalamaktan alıkoymamalıdır zira bu çabanın sonucunda tarihsel olgu ve düşünceleri yeni ve farklı perspektiflerden görmek ve yorumlamak, daha önce fark edilmemiş bağlantı ve etkileşimlerin ayırdına varmak mümkün olabilmektedir.

Nitekim Taylor'ın, modern benliğin tarihsel kökenlerine ilişkin analizi, içedönüklük ile modern benlik ve ahlak anlayışı arasında özgün ve dikkat çekici bir ilişki bulunduğunu gözler önüne sermektedir. Yaptığı analiz, çağdaş felsefenin farklı alanlarında yoğun biçimde tartışılmakta olan "benlik" kavramına ilişkin sayısız değerli tespit içermektedir. Nitekim Taylor'ın *magnum opusu* olarak görülen *Benliğin Kaynakları* başta olmak üzere tüm eserleri çağın önde gelen düşünürlerinin yoğun ilgi ve takdirine mazhar olmuştur. Berlin, Taylor'ın sosyal ve siyasi hayata bakışının yaratıcılığına, dahası onun kendisiyle aynı fikirde olmayanlar için bile daimi bir ilham kaynağı olduğuna dikkat çeker (Berlin, 1994: 1).

Şüphesiz hiçbir felsefi eserin eleştiriden muaf olması beklenemez. Taylor'ın içedönüklüğün kökenlerine ilişkin tarihsel analizini ortaya koymak için seçici, yönlendirici ve yorumlayıcı bir izlek belirlemiş olduğı açıktır. Aynı izleğı, farklı uğraklar üzerinden, örneğın Aristoteles, Aziz Anselmus, Locke ve Spinoza'dan hareketle takip etmenin ne derece olanaklı olduğı tartışmalıdır. Dahası Taylor, belirlemiş olduğı dört filozofun benlik görüşlerini de, belirli bir yorumlayıcı çerçeve eşliğinde ele almıştır. Aynı filozofları, farklı bir izleğe dâhil ederek çok farklı bir tarihsel analiz yapmanın mümkün olduğı da ortadadır. Nitekim Taylor'ın hem seçtiğı izlek ve uğraklar hem de analizini takip eden belirlenimler, çağdaşları tarafından kimi açılardan eleştirilmiş; akademik çevrelerde ve toplumsal söylemde hâlen devam eden tartışmalara yol açmıştır. Ancak bu eleştirilenler dahi Taylor'ın sunduğı perspektifin niteliğı, derinliğı ve kapsamı hususunda ortaklaşmakta ve onun titiz tarihsel analizinin moderniteye ilişkin tartışmalara ne denli değerli bir katkı sunduğunu teslim etmektedirler. Dahası Taylor, kendisinde yöneltlen yapıcı eleştirileri memnuniyetle karşılayarak ve bunları fikirlerini daha açık bir biçimde ifade etmesi gerektiğı yönünde bir uyarı olarak gördüğünü ifade ederek çok sesliliğe ve diyalogun değerine ilişkin vurgusunda ne denli samimi olduğunu yalnızca teorik değil pratik alanda da görünür kılmaktadır.

Taylor'ın perspektifinin, onu pek çok çağdaşından ayıran -ve onu böylesine etkili ve ilham verici kılan- yanı ise, onun moderniteye özgü sıkıntılar karşısında umutsuz ve karamsar bir tavır almayıdır. Taylor'ın amacı bir yandan modernitenin olumsuz semptomlarına işaret ederken, bir yandan da bu semptomların ardında yatan hastalığı teşhis ederek tedavi önerisinde bulunmaktır. Dolayısıyla o, çağımızda karşılaştığımız pek çok sıkıntının sebebinin modernite olduğunu düşünmekle birlikte moderniteyi top yekûn reddeden ve lanetleyen bir tutum takınmaz. O, pratikte ortaya çıkan tüm olumsuzluklarına rağmen modernite projesinin özünde bazı değerli ahlaki idealler bulunduğunu ve bu ideallerin, moderniteye yönelik düşmanlık yüzünden tümenden değersizleştirilmemesi gerektiğini savunur. Bu çalışmada ortaya koyduğumuz üzere, bugün yozlaşmış bir formuna şahitlik ettiğimiz bireyciliğe yönelik eleştirisine eklenen "sahicilik etiğı" savunusu, geleceğe ilişkin yapıcı ve iyimser bir yaklaşım benimsemenin hem mümkün hem de gerekli olduğunu çağın insanına bir kez daha hatırlatmaktadır. Tam da bu nedenle onun eserleri bize yalnızca modernitenin karanlık yüzünü değil, onun dokusuna nüfuz etmiş zenginliğı, derinliğı ve olanakları da idrak ve takdir etme fırsatı sunmaktadır.

Bilgi Notu

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Yapılan bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.

Kaynakça

- Abbey, R. (2006). Charles Taylor sources of the self: the making of the modern identity. J. Shand (Ed.), *The Twentieth Century: Quine and After* içinde (268-290. ss.), Acumen Publishing.
- Berlin, I. (1994). Introduction. J. Tulley (Ed.), *Philosophy in an Age of Pluralism: The Philosophy of Charles Taylor in Question* içinde (1-3. ss.), Cambridge University Press.
- Rosen, M. (1991). Must we return to moral realism?. *Inquiry: An Interdisciplinary Journal of Philosophy*, 34(2), 183-194.
- Shklar, J. (1991). Sources of the self by Charles Taylor. *Political Theory*, 19(1), 105-109.
- Taylor, C. (1994). Précis of sources of the self. *Philosophy and Phenomenological Research*, 54(1), 185-186.

Taylor, C. (2001). *Sources of the self: The making of modern identity*. Harvard University Press.

Taylor, C. (2006). *Modern toplumsal tahayyüller*. (Çev: H. Koyukan), Metis Yayınevi.

Taylor, C. (2011). *Modernliğin sıkıntıları*. (Çev: U. Canbilen), Ayrıntı Yayınları.

Taylor, C. (2012). *Benliğin kaynakları: Modern kimliğin inşası*. (Çev: A. Baş, B. Baş), Küre Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Charles Taylor (born 1931), who is one of the most influential living figures in contemporary philosophy, scrutinized modernity; his aim was, simply and explicitly, a philosophical inquiry into "what went wrong" and "why it went wrong". Taylor's philosophical stance is characterized by a deep insight into the multi-layered and intricate nature of modernity. Noting that the intellectual paradigm in which we live is a synthesis of a myriad of elements, both explicit and implicit, Taylor argues that a sound analysis of modernity must do justice to all these elements.

According to Taylor our modern notion of the self is related to a certain sense of inwardness. What Taylor means by modern inwardness is the perception of ourselves as beings with hidden depths and, that we are 'individuals'. According to Taylor, inwardness plays a critical role in the construction of the self and moral frameworks as one of the core elements of modern identity. Therefore, Taylor argues that analyzing the stages through which modern inwardness evolved into its current form, the intellectual process through which it acquired its current meaning, and the ontological/moral frameworks behind it will deepen and enrich our understanding of modernity and modern identity. In his work "Sources of the Self", he tries to trace the origins and development of the concept of inwardness which is embedded to our modern perception of the self and he calls this research "ethical topography". The concept of topography which means "describing the territory" in geography is used in the sense of "describing the notion of morality" within the historical process. Taylor asserts that concept pair of "inside-outside" plays an important role in our understanding of ourselves. We think that our thoughts, ideas and feelings, our subconscious fears and dispositions are "inside", whereas the objects in the world are "outside". At the same time, we believe that our capacities are inside and are waiting to be realized in the world outside. We see ourselves as creatures with inner depths; with partly unexplored and dark interiors. However, even if this partition looks like one which is absolute, durable and grounded in human nature, it is in fact majorly the product of modern western culture. Such a positioning is not a universal assent like for example the fact that our heads is above the torso. So these notions have a particular origin in the history and thus they can also be abandoned in the future.

With his deep insight into the multilayered, multifaceted and complex nature of the modern individual and society, Charles Taylor offers an illuminating and highly explanatory perspective on our age. In his interpretation of concepts and phenomena, his meticulous tracing of the organic continuity of transformations in the history of thought provides the reader with an experience that is both instructive and stimulating. Having contributed extensively to fields as diverse as political philosophy, moral theory and the nature of identity, Taylor's unique perspective helps us understand and make sense of the complexities inherent in human existence and how individuals navigate their identities in contemporary societies. Taylor's analysis of the historical origins of the modern self-reveals a unique and remarkable relationship between introversion and modern conceptions of self and morality. His analysis contains numerous valuable insights into the concept of "self", which has been intensely debated in different areas of contemporary philosophy.

What distinguishes Taylor's perspective from that of many of his contemporaries - and what makes it so influential and inspiring - is that he does not take a despairing and pessimistic stance in the face of the troubles inherent in modernity. His defense of the "ethics of authenticity", which is articulated in his critique of individualism, a corrupt form of which we witness today, reminds us once again that it is both possible and necessary to adopt a constructive and optimistic approach to the future. For this very reason, his works offer us the opportunity to comprehend and appreciate not only the dark side of modernity, but also the richness, depth and possibilities that permeate its fabric.